

СУИЦИД У ПОРАСТУ

ПОБЕДА БЕЗНАЂА

Чак 99 одсто свих самоубистава може се објаснити депресијом, неподношљивом патњом, незадовољеним амбицијама, или неоствареним превисоким очекивањима околине, осећањем беспомоћности, бекством у нереално, менталном деорганизацијом, неузвраћеном љубављу, неизлечивим болестима, дакле патологијом, док је тек један одсто, па и мање, условљено рационалним мотивима, односно жељом да се избегне заробљавање или учини подвиг достојан жртвовања за отаџбину

ако често супротстављене, медицина и религија су јединствене у одлучној осуди самоубиства, као непоправљивог чина против живота. Мада догматски проповеда вечни живот, хришћанство не оправдава самовољан одлазак на онај свет, сасвим у складу с веровањем да оно што бог даје само бог може и да узме. С друге стране, медицинска наука суицид осуђује верујући да свакоме и свему има лека, чак и ако се, тренутно, излечење не назире. Нажалост, они који се одлуче на тај драматични последњи корак не маре превише ни за науку, ни за религију. Најчешће, тада не размишљају ни о чему, или им је на памети само психички, односно физички бол, коме желе да учине крај.

Анализирајући разлоге и мотиве због којих се човек одлучује на самоубиство, многи научници, а међу њима су најбројнији психолози и психијатри, али и филозофи, наводе депресију, неподношљиву патњу, незадовољене амбиције, или неостварена превинока очекивања околине, осећање беспомоћности, бекство у нереално, менталну дезорганизацију, неузвраћену љубав, неизлечиве болести... Чак 99 одсто свих самоубиства може се објаснити неким од ових, или сличних разлога, дакле патологијом, док је тек један одсто, па и мање, условљено рационалним мотивима, жељом да се избегне заробљавање или учини подвиг достојан жртвовања за отаџбину (камиказе). Психолози и психијатри су јединствени у мишљењу да је свест самоубице готово увек измењена, што им даје за право да га лече и тако спрече покушај суицида и против воље онога ко се на такав чин одлучи. А могућности за лечење, по мишљењу професора др Јована Марића, психијатра и директора Института за психијатрију Клиничког центра Србије – има, упркос не увек срећном исходу.

– Сваки покушај самоубиства је драматични крик упомоћ, жеља да се најближима да до знања колико патимо. Не треба заборавити да више од половине самоубица свој наум не оствари “из прве”. При томе жене покушавају да се убију чешће од мушкараца, али су они успешнији у томе, што такође говори да лепши пол увек тражи још једну шансу. Уз то, број покушаја суицида је чак десет пута већи од реализованих самоубиства. Све то говори нам да улога и могућности лекара, породице, па и друштва у целини, у спречавању суицида нису мале. Најважније је да се на време открију и препознају симптоми суицидног понашања и на њих ефикасно реагује. Неке од њих, попут безвољности, повлачења у себе, безнадежности, незаинтересованости... и није тако тешко уочити. Превентива има огроман значај, али није једини начин борбе против те драматичне појаве у порасту – сматра професор Марић. – Светска психијатријска организација је 1977. године у Хавајској декларацији препоручила принудно лечење, односно недобровољну хоспитализацију, као један од

успешних метода у борби против суицида и заштити живота. Сасвим је природно да медицина чини напоре у лечењу суицида, али резултати не зависе само од умешности, знања и упорности лекара. Свој допринос у борби против тог зла, нарочито у превенцији, морају да дају и породица и друштво – упозорава Јован Марић.

■ ПРЕВЕНЦИЈА ЈЕ МОГУЋА

За превенцију самоубиства експерти предлажу разне стратегије и мере, али истичу и да су највеће препреке табуи и мноштво предрасуда које се са суицидом повезују. Једна од нарочито распрострањених заблуда јесте та да ће онај ко је решио да се убије то свакако и уродити. Чињенице, међутим, говоре да је већина суицидалних особа заправо амбивалентна у односу на живот и смрт. О томе, поред стручњака, сведоче и волонтери различитих организација које се баве превенцијом суицида и пружањем помоћи особа-

ФАКТОРИ РИЗИКА

Депресије и друге психичке болести спадају у најчешћи разлог за суицид. Неуспех у школи, на послу или у остваривању других животних циљева, безнадежност и бесперспективност, такође спадају у изразите мотиве за дизање руку на себе.

Усамљеност или отежано успостављање интерперсоналне комуникације, такође, може бити један од преовлађујућих “окидача”, а психијатри наглашавају и припадност појединим сектама као могући разлог за одузимање живота не само другима већ и себи.

ЦРНА СТАТИСТИКА

На суицид се најлакше одлучују старије особе, које чине више од половине самоубица. Поред њих, ту су и алкохоличари, наркомани, неизлечиви и хронични болесници. На трећем месту су адолесценти, чији број, међу самоубицама, последњих година нездрживо расте. Доказано је да самоубиство чешће покушавају жене, али су мушкарци знатно успешнији у том чину. Напуштени су нешто бројнији од породичних људи, а грађани од становника руралних насеља.

Међу најчешћа “средства самоубилачког чина” убрајају се конопац, ватрено оружје и таблете. Последњих година младе самоубице, поред скока с висине, “преферирају” и саобраћајне незгоде.

Пажљиви статистичари су, попут ледених патолога, утврдили и да се самоубиства најчешће извршавају у касним ноћним, или раним јутарњим сатима, чешће у јесен, но у пролеће и, већином, почетком недеље.

ма које о самоубиству размишљају. Једна од таквих је и новосадско "Срце", чији чланови већ годинама спасавају неодлучне, нудећи трачак светла у, наизглед, бескрајном тунелу.

– Најчешћи разлог који суицидалну особу "вуче" ка размишљању о смрти јесте доживљај неподношљивости ситуације у којој се налази и из које не види излаз. Срећом, тај доживљај безнадежности не траје вечно – каже Милена Ђук, психолог у центру "Срце". – Основна техника коју примењујемо јесте тзв. активно слушање, које подразумева прихватање саговорника у потпуности, без предрасуда, и постизање расположења које му омогућава да истражује своја осећања и отворено прича о њима. При томе се саговорницима не дају никакви савети, морални судови или утеха да ће оно што их мучи проћи. Искуства говоре да разговор вођен на такав начин неће довести до решавања актуелних животних проблема и дилема, али може емотивно растеретити особу и помоћи јој да лакше преброди критични тренутак, а у најбољем случају, може довести до посматрања проблема из другог угла, што отвара могућност да се појаве нове идеје које могу допринети његовом превазилажењу. Поред побољшања система друштвене подршке (службе за психолошку помоћ, центри за интервенцију у кризи), постоји потреба и за променом става јавности, односно за повећањем нивоа свести и знања о суициду и о томе да он може да се превенира – закључује Милена Ђук.

■ ТРАГИЧНИ ЛУБАВНИ ЈАДИ

Од Гетеа и младог Вертера наовамо, љубавни јади "признају се" за један од разлога суицида, коме није одолела ни Ана Каренина. Страсна љубав опхрвала је и Ромеа и Јулију... Млади људи, посебно адолесценти, последњих година и код нас убрајају се у ризичну групу, којој треба посветити посебну пажњу. Говорећи о томе за-

ТРИ ПОЗИВА ДНЕВНО

Центар "Срце" прима више од хиљаду позива годишње. Према подацима из 2003. године, 67,7 одсто позива односило се на жене, а 30,7 на мушкарце. Помоћ су најчешће (27 одсто) тражиле старије особе (од 51 до 60 година) одмах за њима (22 одсто) били су грађани средњих година (од 31 до 40), док су они узроста од 21 до 30 и од 41 до 50 година били равномерно заступљени са око 18 одсто позива. У најчешће проблеме због којих су грађани звали "Срце" могу се убројати ментални поремећаји (19 одсто позива), породичне тешкоће (17,8 одсто), усамљеност (17 одсто) и болести зависности (9,4 одсто).

што, поред старих особа и малолетници све чешће дижу руку на себе, психијатри наглашавају да се млади у нашем друштву осећају изгубљено, без сигурне перспективе и будућности. Пад морала, уза све већу отуђеност и конфузију у породици, школи, међу пријатељима, драматично се одражава на психу младог човека, који и најситнији неуспех осећа као ненадокнадив губитак. У таквој ситуацији, љубавна разочарања или неуспех у школи могу да поприме и фатални исход. Млади су данас захтевнији, отворенији и одлучнији него раније, а препуштени сами себи и неспремни на многобројне изазове не налазе увек најбоље решење за излаз из кризе и проблеме идентитета. Психијатрима је позната и такозвана "јунска епидемија самоубиства" међу средњошколцима и студентима, који на неуспех у школи или на факултету реагују на најгори могући начин.

У целини посматрано, свака животна прекретница, промена школе или животне средине, одлазак у војску или повратак с одслужења војног рока, губитак запослења, пензионисање, прва неуспела љубав... представљају повећани ризик за могућност суицида. У таквим ситуацијама честа су и тзв. "билансна" самоубиства, која, у одређеном животном добу, чине особе незадовољне постигнутим. Који ће тас на теразијама живота да претегне, онај с надом, или онај без ње, не зависи само од тога у ком тренутку се "подвлачи црта" већ много више и много чешће од тога ко ту црту подвлачи. Психијатри истичу да је самоубиство, ма због ког разлога, кукавички чин, чији број сведочи о неуспеху друштвене заједнице у борби за хуманије, човека достојније друштво. Емил Диркем, један од најцењенијих теоретичара суицида, сматра да је то феномен који доказује поремећај социјалне равнотеже и угроженост међуљудских односа, без обзира на степен развијености друштва. Ипак, чињеница да се, у релативно стабилним временима, број самоубиства повећава у богатијим земљама, говори нам да благостање није предуслов за срећан и смирен живот.

У времену социјалне и политичке кризе, међутим, суицид се повећава због сиромаштва, као што се то данас догађа у источноевропским земљама. После дугогодишње доминације Мађарске, нордијских земаља и Немачке, у којима се проценат самоубиства, крајем осамдесетих година, приближио броју од 30 на сто хиљада становника, данас примат преузимају Летонија, Литванија, Русија... Што се нас тиче, број самоубиства се драматично повећава. Најалармантнија ситуација је традиционално у Војводини, посебно у Суботици, у којој руку на себе, можда и под утицајем Мођарске, доскорашњег шампиона на црној листи, диже више од 25 људи на сто хиљада становника. У европском просеку, или испод њега, налазе се центар и југ Србије, са око 15 особа на сто хиљада, док је у Црној Гори та "црна бројка", доскоро, била два пута мања од данашње. Нажалост, број особа које "пресуђују себи" од 1990. године је у сталном порасту. Краткотрајна "пауза" током 1999. године, када су нам нагони за самоодржањем беспрекорно функционисали, није се знатније одразила на коначни биланс, па се наша земља и даље уздиже на табели суицидом релативно оптерећених држава. Нежељена, али изузетно озбиљна упозорења стижу нам свакодневно. Процене говоре да дневно најмање пет особа у Србији и Црној Гори диже руку на себе, што је претња пред којом не смемо да затварамо очи. ■

Душан ГЛИШИЋ

